

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 3 берез. 2022 р. №2113-IX. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>.

4. О. Кравчук, Д. Михайленко. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. URL: <https://pravo.ua/voie№№yi-sta№№-iak-obstavy№a-iaka-vplyvaie-№a-kvalifikatsiiu-zlochy№u-ta-pryz№ache№№ia-pokara№№ia/>.

Васильєв Андрій Анатолійович,
професор кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛІЗАЦІЮ РОЗКРАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Війна випробовує на міцність не тільки наше суспільство в цілому, а і моральні якості окремих громадян зокрема. У той час, як наші воїни боронять рідну землю, а небайдужі громадяни намагаються всіма силами допомогти, підтримати як Збройні Сили України, так і цивільне населення, знаходяться й ті, хто нехтуючи потребами нужденних, користується нагодою збагатитися. Маються на увазі особи, що вчиняють протиправне заволодіння чужим майном в умовах воєнного або надзвичайного стану або здійснюють нецільове використання гуманітарної допомоги. Слід вказати, що термін «гуманітарна допомога» увійшов у наше життя та міцно укорінився разом із війною, адже з самого її початку була зрозумілою неможливість держави самостійно впоратися з тими викликами, що постали перед населенням.

Усвідомлюючи масовість вищезазначених явищ, пропонується розглянути питання внесення відповідних змін та доповнень у Кримінальний кодекс України (далі – КК України), що узгодили б норми законів, спрямованих, з одного боку, на протидію правопорушенням проти власності – «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» (набрав чинності 07.03.2022) [1], а з іншого – за незаконне використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – «Про внесення змін

до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» (набрав чинності 03.04.2022) [2].

Так, першим із зазначених законів до КК України було внесено зміни, відповідно до яких окремі положення (статті 185, 186, 187, 189, 191 КК України), що передбачають відповідальність за правопорушення проти власності, було доповнено кваліфікуючою ознакою щодо вчинення діяння «в умовах воєнного або надзвичайного стану», а нижню межу покарання у виді позбавлення волі за мародерство збільшено до 5 (п'яти) років. Відповідно до вказаного закону, визначення мародерства зведено до будь-якого протиправного заволодіння майном в умовах воєнного або надзвичайного стану (адже закон має назву «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство»), що само по собі є не коректним та будь-яке протиправне вилучення майна (шляхом крадіжки, грабежу, розбою, вимагання чи привласнення або розтрату майна), що вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, автоматично прирівнюється до однієї з найбільш небезпечних форм вчинення зазначених правопорушень (мається на увазі великий розмір викраденого майна або вчинення правопорушення організованою групою). Наприклад, звичайна крадіжка продуктів харчування або інших товарів на суму, що перевищує 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян і крадіжка майна у великому розмірі, навіть з проникненням у житло, в однакових умовах воєнного стану повинні кваліфікуватися однаково – за ч. 4 ст. 185 КК України (мінімальна межа покарання, згідно санкції цієї частини статті – позбавлення волі на строк від 5 років). Так, наприклад, за процесуального керівництва Слобідської окружної прокуратури м. Харкова харків'янина було повідомлено про підозру за фактом крадіжки, вчиненої в умовах воєнного стану (ч. 4 ст. 185 КК України). П'ятнадцятого травня 2022 року 44-річний чоловік, розбивши скло, проник до торгівельного кіоску, розташованого в Основ'янському районі м. Харкова, звідки викрав тютюнові вироби [3].

Другим із зазначених законів до КК України було внесено зміни, відповідно до яких КК України було доповнено ст. 201² («Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги») і криміналізовано такі форми вчинення діяння, як: продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном і вчинено це повинно бути з метою отримання прибутку у значному розмірі [4].

Навіть без детального аналізу зрозуміло, що вчиненню ст. 201² КК України (крім вчинення цього діяння у його «чистій» формі, коли товари купуються за заниженим «прайсом» саме для благодійних цілей, отримуються пожертви тощо) можуть передувати і правопорушення проти власності, що пов'язані з викраденням, заволодінням чи розкраданням гуманітарної допомоги (упереджуючи питання про власника допомоги слід пояснити, що до надходження до «кінцевого отримувача» допомога перебуває у власності відправника, яким, зокрема є держава у випадку, наприклад, програми «Пакет кожному громадянину»).

Цілком логічним, що з метою «створення містку» між нормами про викрадення або заволодіння майном і незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, було б виділення як окремого складу (складів) предметом яких і були б зазначені утворення. Адже ніхто не ставить під сумнів підвищену небезпеку незаконних дій, предметом яких є гуманітарна допомога, благодійні пожертви або безоплатна допомога, тому прирівнювати їх до «звичайних» крадіжок, шахрайств тощо є необгрунтованим. На правильність такого підходу вказує і відсутність вказівки у диспозиції статті 201² КК України на протиправність отримання зазначених предметів, хоча у назві й говориться саме про «незаконне використання», а буквальне тлумачення дозволяє зробити висновок, що використання здійснюється всупереч закону або певного порядку. Посягає це правопорушення не на власність, а на порядок здійснення господарської діяльності, а разом з цим більшу небезпеку становлять саме викрадення або заволодіння гуманітарною допомогою, адже вони містять у собі також і загрозу похідних наслідків – її неотримання тими, хто її потребує.

Як раніше було вказано, очевидним є поширення цих кримінальних практик: щодня у засобах масової інформації публікуються повідомлення про ліквідацію масштабних схем розкрадання гуманітарної допомоги [5], затримання осіб, що незаконно реалізовували продовольчі товари [6] та військове спорядження [7], отримане як гуманітарна допомога тощо.

Зважаючи на розроблені наукою підстави криміналізації: існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони; відносна поширеність суспільно небезпечних діянь; зміна уявлень про ступінь суспільної небезпеки діяння; зміна загально визнаної моральної оцінки відповідного діяння; виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав

людини [8, с. 97], доцільним і обґрунтованим є актуалізація питання про прийняття відповідного акту, принаймні на період військової агресії.

Підсумовуючи вказане слід зазначити, що сучасна правозастосовна практика потребує більш рішучих змін чинного законодавства. Лише системний підхід у протидії «новим» для кримінального права практикам є запорукою для викорінення цих ганебних проявів.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 3 берез. 2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/2117-20/pri№et>.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон України від 24 берез. 2022 р. № 2155-IX. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/2155-20/pri№et>.

3. Повідомлено про підозру. Харківська обласна прокуратура. URL: https://khar.gp.gov.ua/ua/№ews.html?_m=publication№s&_t=rec&id=313567.

4. Пеліхос Є. Як за новим законом каратимуть за продаж гуманітарної допомоги. Прибутки на благодійності. *Закон і Бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/151130.html>.

5. СБУ ліквідувала масштабну схему розкрадання гуманітарної допомоги, яка призначалася українським захисникам (відео). Служба Безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/№ovy№ey/sbu-likvidovala-masshtab№u-skhemu-rozkrada№№ia-huma№eitar№oi-dopomohy-yaka-pryz№achalasia-ukrai№skym-zakhys№ykam-video>.

6. Продаж гуманітарної допомоги виявили на двох автозаправках на Закарпатті. ZAXID.№ET. URL: https://zaxid.№et/u_riv№omu_pya№a_piar№itsya_№a_avtomobili_eks_golovi_oblradi_sprichi№ila_dtp_№1543245.

7. Виявили склад військової амуніції на мільйони гривень: в СБУ розповіли деталі затримання у Львові підприємця й журналіста. Еспресо. URL: <https://zahid.espreso.tv/viyavle№o-sklad-viyskovoi-amu№itsii-№a-milyo№ei-grive№v-sbu-rozpovili-detali-zatrima№№ya-vidomogo-pidpriemtsya-ta-zhur№alista>.

8. Готін О. Підстави криміналізації діянь. *Право України*. 2005. № 2. С. 95–98.